

Тема лекції: Пізнання та креативне мислення: системні зв'язки.

План

1. Джерела креативного підходу до пізнання.
2. Епістемологічні складові творчого новаторства.
3. Дослідник та сценарії майбутнього.
4. Синтез пізнання та креативності: пошук корисності.

1. Шалене пришвидшення змін та обігу інформації у постмодерному суспільстві призвело до поновлення дискусії про збереження актуальності отриманих знань. Єдиним конструктивним виходом для суб'єкта пізнання у даному випадку є використання комплексу методів дослідження, які б ґрунтувались на основі творчого мислення. Цей тип мислення сприятиме активному просуванню у невідоме, яке цікавить дослідника.

Осмислення взаємодії креативності та пізнання повертає нас до послідовників філософії серця, одним з яких був П. Юркевич. Він наполягав на зв'язку сприйняття та пізнання оточуючого світу, звертаючись до релігійних першоджерел: Серце є підґрунтям всіх пізнавальних дій душі. Роздум є запрошенням серця (Притч. 16, 1), порадою серця: та *порадь серце моє мені* (Неєм. 5, 7) [6, с. 70]. Тобто, об'єднання чуттєвого та раціонального пізнання в якості креативної основи схоплення дійсності впливає на збільшення ефективності цього процесу. Отже, опора на відчуття у пізнавальній активності – це не завжди наївність, а й у креативність, яка пов'язана з бурхливою свободою та нестримністю чуттєвого ставлення людини до світу.

Синтез креативності та пізнання виводить останнє на межу раціональної картини світу, звільняє суб'єкта дослідження від горизонтів прийнятного та виводить його на відкриття нових знань. Л. Мікешина зауважує: «Пізнання далеко не завжди має природу відображення, воно скоріше представляє творчі,

гіпотетико-проблемні підходи, які засновані на продуктивній уяві, конвенціях, соціокультурних передумовах, індивідуальному та колективному життєвому досвіду» [4, с. 17]. Тут виникає проблема, яку можна охарактеризувати як «не на часі», коли відкриття демонструється загалу, неготовому сприймати новації. Отже, задля впровадження сформульованих інновацій з перетворення суспільства обов'язково необхідним є підготовка належного соціокультурного підґрунтя.

У підсумку зазначимо, що тільки результат пізнання ж відображенням реальності, а процес безумовно носить творчий характер, який веде дослідника до відкриття нового та переосмислення існуючого. Проте, задля ефективного впровадження відкритих та сформульованих інновацій необхідно, щоб наявне огортало нове, для того щоб інше члени суспільства сприймали його як щось віддалено знайоме.

2. Оптимальне використання нового знання за Л. Мікешиною передбачає такі складові, як репрезентація, інтерпретація та конвенція, що адаптують продукт активності дослідника до наявних реалій. Зустріч новаторства з буденністю традиційно несе у собі конфлікт, зняттям якого є або прогресивний розвиток, або остракізм новатора.

Розберемо кожен складову епістемологічної легітимації індивідуальних та колективних відкриттів окремо. На думку Л. Мікешиної *репрезентація* представляє собою: «...сприйняття явища, що пізнається за допомогою посередників – моделей, символів, взагалі знакових, в тому числі словесних, логічних і математичних систем» [4, с. 102]. Репрезентація є засобом винесення назовні результатів пізнання, представлення його для оцінки користі та схвалення в оточуючому просторі. Це сміливим вчинком, який визначає перспективу подальшого існування пошуковця.

Зауважимо, що користь є спільною ознакою креативності та пізнання. Вона залежить від якості репрезентації результатів пізнавальної активності, а також вміння подати їх оточенню в умовах постмодерного типу суспільства,

пов'язаного з візуалізацію та маркетингового просування всіх елементів людського життя.

Людина має схильність до пояснення подій навколо себе. Інтерпретація є універсальним тлумаченням об'єкту дослідження як для себе, так і для інших. Фактично на цьому рівні народжуються куратори та критики креативних змін. Л. Мікешина подає *інтерпретацію* як одну: «...з фундаментальних операцій пізнавальної діяльності суб'єкта, загальнонауковий метод з правилами переводу формальних символів та понять на мову змістовного знання» [4, с. 108]. Інтерпретація – це оформлення креативної ідеї у «одяг» аргументації та облаштування їй місця у суб'єктивній картині світу дослідника, а також у соціальному просторі.

На жаль свобода комунікацій та посилення інформаційного обміну призвели до безвідповідального її споживання та необґрунтованої критики будь-якої точки зору, яка не вписується у актуальну модель існування. Дана ситуація поновлює роль та значення кураторів, як під час креативної активності, так і в процесі пізнання.

Конвенція є відображенням зворотної реакції «знаючого товариства» на креативну пропозицію. На думку Л. Мікешиної *конвенція* – це: «...пізнавальна операція, яка передбачає введення норм, правил, знаків, лінгвістичних символів на основі домовленості та угоди суб'єктів пізнання» [4, с. 111-112]. Погодження позицій додає універсалізації процесу пізнання та підвищує шанси для реалізації висунутих суб'єктивних поглядів на практиці в майбутньому. Конвенція завершує логічну лінію «пізнання – творення – користь», яка вибудовує практичну цінність людської активності у соціальному просторі.

Відповідно, репрезентація, інтерпретація та конвенція є не тільки складовими пізнання, а підготовки та супроводу творчого процесу. Забезпечення соціальної прийнятності та обґрунтованості продуктів діяльності новатора.

3. Людина як суб'єкта пізнання долучається до креативного досвіду та продовжує його виходячи з отриманого бачення гармонізації буття. В. Воловик так описував суб'єкта пізнання: «Він подумки освоює світ – пізнає його, відображаючи в своїх уявних моделях існуючої реальності і бажаного майбутнього, спираючись при цьому на накопичений досвід попередніх поколінь, який концентрується в різних формах суспільної свідомості – науковій, релігійній, політичній, правовій, моральній, естетичній та філософській, які за допомогою цього, тобто пізнавальної діяльності поколінь людей, перебувають у безперервному розвитку» [2, с. 107]. Підкреслене поєднання пізнання та розвитку в діяльності суб'єкта є критерієм визнання його статусу творця та визначення вектору змін на майбутнє.

Тобто креативність – це не тільки про минуле та теперішнє, а й про перспективу. Свого часу Е. де Боно зауважив: «Коли мова йде про майбутнє, нам необхідно мати під рукою декілька прогнозів. Творчий метод допомагає придумувати ці «вірогідні сценарії». Безумовно, їх необхідно перевіряти або доводити, але вони збагачують нашу концептуальну карту майбутнього та дозволяють приймати більш гнучкі рішення. Можливість цінна сама по собі, хоча не варто зводити її в ранг визначеності» [1, с. 46]. Креативність виступає інструментом для пізнання трансцендентного шляхом його фактичного вибудовування, виходячи з інтересів суб'єкта «пізнання» та потреб суспільства. Цей синтез пізнання та творення фактично оформлюється у нову соціальну реальність, яка залежить від розгорнутого наративу подальшого існування.

Вагоме значення в подібному сценаруванні відіграє суб'єктивний фактор. С. Переслегін зазначає: «При формуванні сценарію переходу до якогось майбутнього необхідно враховувати не тільки власні інтереси, але також інтереси та цілі інших акторів. Ця проблема може не стосуватись загальних тенденцій розвитку, але як тільки мова зайде про приватні питання, про реалізацію окремих стратегій, про особисті або групові інтереси – вона стає ключовою» [5, с. 77-78]. Усвідомлення того, що власне майбутнє частково

залежить від інших суб'єктів суспільних відносин, робить картину прийдешнього більш повною, а арсенал засобів його формування більш очевидним.

Конкуренція за право бути автором, творцем власного і суспільного життя, з одного боку, збагачує світ навколо нас, а з іншого потребує зваженого та осмисленого споживання креативного продукту, для чого необхідно більш розгорнуто використовувати різні мисленнєві практики.

Відповідно, дослідник фактично вибудовує майбутнє у бажаному напрямку, творить перспективу для себе та для інших членів суспільства, визначаючи горизонти їх співіснування. Епоха інформаційної відкритості породила необхідність розвитку сміливості як автора, так і дослідника, тому що необхідно відстоювати свій наратив майбутнього під шквалом критики.

4. Акцентуємо увагу на парадоксальній ситуації, коли звернення до креативних практик призводить до збільшення невизначеності та складності існування, що потребує формування нових компетенцій для суб'єкта, який пізнає та перетворює цей світ. Л. Мікешина зауважує: «В ідеалі суб'єкт пізнання у XXI столітті одночасно зі знанням має поєднувати творче та критичне мислення, багатство духовної культури, моральні та громадянські чесноти як базові умови нестандартних рішень життєвих – соціальних, екологічних та гуманітарних проблем століття» [3, с. 122]. Відповідно, активна та ефективна участь у пізнанні постмодерного світу потребує балансу «абстрактне – конкретне», «творче – критичне», що фактично є містком для переходу від індивідуальної до колективної користі результатів роботи автора та відкривача актуальної картини буття.

Пізнання та креативність утворюють цілісну конструкцію для трансформації умов життєдіяльності, спираючись на актуальне бачення корисних і вагомих змін. Пізнання передуює креативності. Від його якості залежить потенціал людини та визначення її фактичного місця у соціальному світі.

В рамках цієї взаємодії опора на баланс чуттєвого та раціонального дозволяє вийти на межу досяжного, а також рухатись у непізнані простори буття. Для цього суб'єкт пізнання має вибудовувати підхід до моделювання реальності на основі темпоральної спрямованості на покращення життя людини у світі, поступово проходячи репрезентацію, інтерпретацію та конвенцію своїх ідей як перспективних сценаріїв подальшого існування.

Модель практичної діяльності «пізнання – креативність – користь» є стимулом постійного розвитку суспільства з орієнтиром на перспективну привабливість та цінність майбутніх змін. Проте, етап корисності неможливо досягти без критичного ставлення до отриманої інформації та помірного її споживання для того, щоб не завдати морально-психологічної шкоди суб'єкту пізнання.

Таким чином, приходимо до висновку, що саме креативність робить пізнання корисним як для дослідника, так і для суспільної спільноти. Ці два процеси відіграють надзвичайно важливе значення у житті кожної людини, так як творення нового є неодмінною ознакою її високого соціального статусу.

Література:

1. Боно де Э. Гениально! Инструменты решения креативных задач; Пер. с англ. 2-е изд. Москва : Альпина Паблишер, 2016. 381 с.
2. Воловик В. И. Философия религиозного сознания : монография. Запорожье : Просвіта, 2009. 232 с.
3. Микешина Л. А. Диалог когнитивных практик. Из истории эпистемологии и философии науки. Москва : Российская политическая энциклопедия, 2010. 575 с.
4. Микешина Л. А. Философия науки : современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования : учебное пособие. Москва : Прогресс-Традиция : МПСИ : Флинта, 2005. 464 с.
5. Переслегин С. Новые карты будущего, или Анти-Рэнд. Москва : АСТ ; Санкт-Петербург : Terra Fantastica, 2009. 701 с.

6. Юркевич П. Д. Философские произведения. Москва : Правда, 1990.
675 с.